

Demokrati skaber ikke nødvendigvis fred

- Af [Morten Rasmussen](#), Kristeligt Dagblad 25. juli 2006

-- Man kan ikke sige, at demokratiet er en mere fredselskende eller fredsskabende forfatning end alle andre, lyder det fra Mogens Herman Hansen, lektor i oldgræsk ved Københavns Universitet, som her er fotograferet foran kernen i det danske folkestyre, Christiansborg. -- Foto: Kristian Djurhuus.

Sporene fra antikken: Demokratiet opstod blandt andet som en strid mellem to fløje af Athens overklasse og har siden bredt sig til hele verden. Men tror man, at demokratiet er en særlig fredsskabende statsform, tager man fejl, påpeger lektor Mogens Herman Hansen

Æren for den demokratiske ide tilfalder oftest antikkens Grækenland. Og sandt er det da også, at det var her, at folket godt 500 år før Kristi fødsel fik afgørende indflydelse på de politiske beslutninger.

Men ideen om at give magten til en større befolkningsgruppe frem for at lade den ligge hos en enkelt monark eller nogle få velhavere kan faktisk spores væsentligt længere tilbage.

Det fortæller Mogens Herman Hansen, lektor i oldgræsk ved Københavns Universitet og forfatter til adskillige bøger om de historiske ligheder og forskelle på det athenske og det moderne demokrati.

– De ældste spor af noget, der minder om demokrati, finder vi i de ældste bystater, vi kender. Det er de sumeriske bystater, som fandtes cirka 3000 år før Kristi fødsel i det, vi i dag kender som Irak. Vi ved fra kileskrifttavler, at vigtige beslutninger i adskillige af disse bystater ikke blev truffet af monarken, men af forsamlinger af borgere. Men vi ved ikke, om det var egentlige demokratier for alle borgere, hvilket dengang betød voksne mænd, eller om det var rigmandsråd eller gammelmandsråd, altså oligarkier, forklarer Mogens Herman Hansen.

Her er det nok på sin plads med en forklaring på nogle af de historiske forudsætninger for demokratiet, der som bekendt er sammensat af de græske udtryk for "folk" og "vælde", demos og kratos.

Skal man forstå magtens skifte fra eliten til en forsamling af alle borgere, er begrebet "bystater" helt essentielt, forklarer Mogens Herman Hansen.

– Verdenshistoriens samfund har været domineret af to statstyper. Den ene er makrostaten på ofte over 100.000 kvadratkilometer, som står over for det, vi kalder regioner af bystater. Gennem historien har kongedømmet været den altovervejende styreform, helt frem til 1700-tallet, i stort set alle makrostaten, men også i mange bystater. Men på grund af bystaternes ringe størrelse,

ofte under 100 kvadratkilometer og med nogle få tusinde indbyggere, bliver der her mulighed for en republikansk styreform, hvor det ikke er en monark, der bestemmer, men hvor beslutningen træffes i forsamlinger efter debat og afstemninger, siger Mogens Herman Hansen og uddyber:

– Brugen af forsamlinger i beslutningsprocessen kan ske på to måder. Den ene er den såkaldte oligarkiske, hvor de gamle eller de rige sidder i et råd og bestemmer det hele. Det er det, man kender fra de italienske bystater, hvor de ledende håndværkslav og deres rige medarbejdere styrer, mens flertallet af byens befolkning er holdt udenfor.

Men indimellem kan det også blive til et demokrati, hvor det er en forsamling af stort set alle bystatens borgere, der er med til at træffe beslutningerne.

At demokratiet slår rod i Grækenland og Athen, skyldes ikke mindst opdelingen i cirka 1000 bystater af en størrelse, der gør det praktisk muligt at inddrage borgerne.

En anden vigtig forklaring er den tætte forbindelse mellem politisk magt og militær magt.

Indtil cirka 750 før Kristi fødsel var de græske hære domineret af rytteri og dermed af overklassen, da det var dyrt at holde hest. Men i 700- og 600-tallet gik man over til et militær baseret på infanterister, fodsoldater. Desuden var det som kystkultur afgørende for bystaterne at have en stærk flåde. Dengang bestod flåden af galejer, der skulle roes. Roerne var til dels slaver, dels fremmede, men også almindelige

græske borgere.

Da overklassen ikke var stor nok til at levere både fodsoldater og roere til galejerne, måtte man rekruttere fra middelklassen og med tiden også fra underklassen. Men skal folk frivilligt risikere deres liv for staten, vil de kræve indflydelse, og derfor er der en tæt sammenhæng mellem udbredelsen af folkestyret og reformen af militæret.

Skal man forstå det græske demokrati, er det dog afgørende at vide, at begrebet folkestyre skal forstås ret begrænset. Ud over at kvinderne og dermed halvdelen af befolkningen ikke havde demokratiske rettigheder, var andre grupper også sat uden for indflydelse.

– I de græske bystater har vi tre stænder. Vi har slaverne, vi har de frie fremmede, som er gæstearbejdere, og så har vi borgerne. Borger, det bliver man ved fødsel, og de politiske rettigheder er forbeholdt borgerne, vel at mærke de voksne mandlige borgere. Voksen bliver man typisk i 18-års-alderen. I demokratiet er det så alle borgere, der har politiske rettigheder. Men i oligarkiet skal man ikke bare være født borger, men også have en vis formue. Der er altså en såkaldt census-bestemmelse, forklarer Mogens Herman Hansen.

I oligarkiet krævede det altså en vis formue, eventuelt i form af jordbesiddelser, at få politiske rettigheder og indflydelse. Dermed var også slaver og frie fremmede stort set afskåret fra nogensinde at blive politiske borgere, med mindre de blev naturaliserede, altså fik statsborgerskab.

– I et oligarki kan fødte borgere få borgerrettigheder, men kun hvis de passerer censusgrænsen, mens man i demokratiet har rettighederne ved fødsel uden hensyn til formue, siger Mogens Herman Hansen.

Den historiske overgang fra enevælde til oligarki og videre til demokrati er en flydende proces. Men man kan med ret stor nøjagtighed sætte årstal på Athens første demokrati.

I 510 før Kristi fødsel styres Athen af tyrannen Hippias. Men med hjælp fra spartanerne får den utilfredse befolkning, ikke mindst overklassen, fordrevet tyrannen og indfører i stedet et aristokratisk oligarki.

Hurtigt opstår der dog spændinger mellem to fløje af overklassen. Den ene fløj ønsker en oligarkisk forfatning, der fastholder magten hos overklassen, mens den anden, ledet af Kleisthenes, finder ud af, at han kan komme til magten ved at alliere sig med den brede befolkning. Dermed lykkedes det faktisk Kleisthenes i 508-507 at få indført demokratiet.

– Mange af Grækenlands demokratier er opstået ved en strid mellem to fløje, hvor den ene slutter sig til folket. Men vi ved ikke, om Kleisthenes var en ægte demokrat eller om han bare indførte demokratiet, fordi det var en måde at verfe sin modstander ud på, siger Mogens Herman Hansen.

Med demokratiets indførelse rejste der sig nye spørgsmål. Hvem skulle eksempelvis bestemme, hvad folket skulle stemme om? Og hvem sørgede for, at beslutningerne blev ført ud i livet?

– En afgørende forskel på Athens demokrati og det moderne er, at vi vælger dem, der skal træffe

beslutningerne. Vi har faktisk ikke folkestyre, men folketingsstyre. I Athen skulle man også foretage en selektion, for en ting var, at alle borgere kunne mødes på folkeforsamlingerne og træffe beslutninger, men disse beslutninger skulle forberedes og iværksættes, og det kunne man ikke lade en folkeforsamling på 6000 mand gøre, siger Mogens Herman Hansen og forklarer, at man i stedet havde et forretningsudvalg på 500 mand, som ikke blev valgt, men fundet ved lodtrækning en gang om året. Desuden lodtrak man årligt 700 embedsmænd til at føre beslutningerne ud i livet.

– Lodtrækning var altså en utrolig vigtig politisk mekanisme, hvilket er fuldstændig ukendt i dag. Man ser det kun i retsplejen og jurysystemerne, hvor det til gengæld bruges i de fleste demokratiske lande, forklarer Mogens Herman Hansen.

"Demokrati er den værste styreform, bortset fra alle andre", lød det engang fra den britiske premierminister Winston Churchill, som dermed støttede opfattelsen af demokratiet som overlegent i forhold til historiens andre styreformer.

Gælder det evnen til at sikre fred og sikkerhed, er der dog ikke historisk grundlag for at fremhæve demokratiet som unikt, påpeger Mogens Herman Hansen.

– Filosofen Immanuel Kant skrev i sit lille skrift "Den evige fred", at det eneste, der kan sikre en evig fred, er at lade soldaterne stemme om krigen frem for at lade generaler og fyrster bestemme. Men der må man med sorg sige, at alle de græske demokratier var forbløffende ivrige efter at gå i krig og fastholde krig trods katastrofer og store tab. Man kan ikke sige, at demokratiet er en mere fredselkende eller fredsskabende forfatning end alle andre. Der er intet historisk grundlag for de moderne amerikanske tanker om, at demokratier ikke bekriger demokratier, og at der derfor bliver fred i verden, når alle stater er demokratier, understreger Mogens Herman Hansen.

Meget har ændret sig siden demokratiets fødsel for 2500 år siden.

Bortset fra nogle af Schweiz' kantoner har de moderne stater forladt Athens direkte demokrati til fordel for det repræsentative demokrati, hvor folkevalgte træffer beslutningerne. Men de seneste 30-40 år er en stadig større bevægelse begyndt at arbejde for en moderne udgave af det klassiske athenske demokrati, inklusive lodtrækning og folkeafstemninger, forklarer Mogens Herman Hansen.

– I kraft af den teknologiske udvikling er der opstået en utopisk bevægelse, som i fremtiden måske vil være mindre utopisk. Bevægelsen har to fløje, hvor den ene mener, at man skal bruge it-teknologiens muligheder til at indføre et direkte demokrati med mange flere folkeafstemninger, hvor stort set alle vigtige beslutninger skal træffes af folket. Det kan nemt lade sig gøre med nutidens teknologi, siger Mogens Herman Hansen.

Den anden fløj mener derimod, at "trykknapsdemokratiet" ikke vil sikre en ordentlig information til borgerne, ligesom den demokratiske meningsudveksling er vanskelig at gennemføre. I stedet foreslår denne fløj, at man lodtrækker et såkaldt randomiseret panel med lige mange mænd og kvinder, lige mange fra Jylland og Sjælland, lige mange rige og fattige og lige mange fra de politiske fløje.

– Et panel på måske 1000-1500 personer kan så træffe beslutningerne, og der vil faktisk være stor sandsynlighed for, at deres beslutninger vil være de samme som ved en afstemning blandt hele folket, siger Mogens Herman Hansen og tilføjer, at de 1000-1500 borgere vil repræsentere folket langt mere end et hvilket som helst parlament, hvilket vil gøre denne form for demokrati repræsentativ og direkte på én gang.

Trods demokratiets fejl og mangler er det som ideologi stadig kendetegnet ved, at man ser det som den bedste garant for tolerance, frihed og lighed.

– Tolerance skal forstås som beskyttelsen af mindretal og alles ret til at leve, som de vil, og respektere andres ret til at leve, som de vil. Frihed er det vigtigste ideal for det oldgræske demokrati og skal forstås som både positiv og negativ frihed. Den positive frihed er retten til at deltage i beslutningsprocessen, mens den negative frihed er retten til at leve, som man vil uafhængig af indgriben fra statsmagts side, hvis man ellers overholder loven, siger Mogens Herman Hansen og forklarer demokratiets lighedsbegreb som retten til lige muligheder:

– Hverken i det athenske eller det moderne demokrati er lighedsbegrebet udtryk for, at alle skal være lige. Men de skal have lige muligheder for at udvikle deres forskellige talenter. Man anerkender en betydelig forskel og muligheden for at udvikle forskellene, men som i en sportskonkurrence starter alle ved samme streg, og ingen får lov at tyvstarte.

rasmussen@kristeligt-dagblad.dk

Mogens Herman Hansen

**Født 1940, docent og lektor i oldgræsk ved Saxo Institutet, afdeling for græsk og latin ved Københavns Universitet. Cand.mag. i græsk og historie 1967, har undervist ved blandt andet Cambridge, Princeton, Melbourne Universitet og University of British Columbia. Medlem af Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab fra 1987, medlem af British Academy fra 1997. Leder af The Copenhagen Polis Centre 1993-2005. Forfatter til adskillige bøger, oversat til adskillige sprog, deriblandt "Antifons taler" (1969), "Det athenske demokrati i 4. årh. f.Kr." (1977-81), "The Athenien Democracy in the Age of Demosthenes" (1991), "Det athenske demokrati - og vores" (2005).